

علت علاقه امام خمینی به فلسفه صدرایی

رئیس دانشکده الهیات دانشگاه امام صادق (ع) ضمن اشاره به دوبیتی امام خمینی (ره) درباره جایگاه فلسفه گفت: امام معتقد بود که فلسفه ملاصدرا برخاسته از آیات و روایات است.



دوبیتی امام درباره جایگاه فلسفه
رئیس دانشکده الهیات دانشگاه امام صادق (ع) ضمن اشاره به دوبیتی امام خمینی (ره) درباره جایگاه فلسفه گفت: امام معتقد بود که فلسفه ملاصدرا برخاسته از آیات و روایات است.

محمدرضا محمدزاده، رئیس دانشکده الهیات دانشگاه امام صادق (ع) در گفت‌وگو با خبرنگار آیین و اندیشه فارس، با بیان اینکه امام خمینی (ره) از جمله کسانی بودند که در ایران اعتقاد به فکر فلسفی و ارزش‌های مربوط به عقلانیت داشتند، ابراز داشت: حضرت امام (ره) از جوانی در محضر اساتید بزرگی مانند مرحوم سید ابوالحسن رفیعی قزوینی و مرحوم آیت‌الله شاه‌آبادی فلسفه خواندند و شاگردانی را در این زمینه تربیت کردند از جمله شاگردان حوزه فلسفه امام می‌توان به مرحوم سید جلال‌الدین آشتیانی و شیخ مهدی حائری یزدی اشاره کرد.

وی با اشاره به شرایط تفکر غالب حوزه علمیه در سال‌های استادی امام در قم، افزود: حضرت امام خمینی (ره) در زمانی به مباحث فلسفی به عنوان مدرس فلسفی پرداختند که در حوزه‌های علمیه بنا بر دلایلی جو مساعدی برای تدریس این بحث‌ها وجود نداشت و اهل فلسفه تحت فشار بودند که این مباحث را ارائه می‌دادند، اما با این وجود حضرت امام (ره) سختی‌ها را بر خود هموار ساختند.

* فلسفه و عقلانیت ابزاری برای فهم بهتر اصول اعتقادی دین است

محمدزاده با اشاره به برگزاری شانزدهمین کنگره بزرگداشت حکیم صدرالمتألهین در اول خردادماه جاری، بیان داشت: امام خمینی (ره) چندین دوره مباحث 171#&؛ اسفار اربعه؛ ملاصدرا و مباحث حکمت متعالیه او را تدریس کردند و شاگردان مهمی را پرورش دادند، امام خود را یک فیلسوف محض نمی‌دانست و با اینکه اهل فلسفه بود و فلسفه را تدریس می‌کردند و به مباحث عقلی و فلسفی توجه داشت، اما رسالت خود را در این نمی‌دانست که محو در فلسفه شود و به هیچ چیز دیگری توجه نکند.

وی ادامه داد: آنچه که مدنظر امام بود این که فلسفه و عقلانیت یک وجه و ابزاری است که انسان می‌تواند از آن بهره‌برداری کند تا بتواند قابلیت‌های عالم زندگی را خوب درک کند و هم بتواند ریشه و اصول اعتقادات دین را به خوبی فهم کند.

* راهگشایی فلسفه برای رفع شبهات جامعه / امام به عدم تعارض بین دین و عقل معتقد بود

رئیس دانشکده الهیات دانشگاه امام صادق (ع)، امام خمینی را مصداق اتم و اکمل آیه شریفه 171#&؛ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ؛ و گویند اگر شنیده بودیم یا تعقل کرده بودیم در دوزخیان نبودیم؛ دانست و تصریح کرد: انسان‌هایی در آخرت می‌آیند و می‌گویند اگر ما به حرف انسان‌های وارسته گوش می‌دادیم و عقل خود را به کار می‌گرفتیم، هیچ وقت دچار سختی‌ها در آخرت نمی‌شدیم، همچنین امام (ره) معتقد بودند با عقلانیت بسیاری از واقعیت‌ها قابل تشخیص است و بر اساس آن می‌توان اقدام کرد.

وی افزود: یکی از هنرهایی که امام در تدریس فلسفه داشتند، این بود که فلسفه را به نوعی آموزش دهند تا به خوبی قابل فهم شود و برای رفع شبهات در جامعه به عنوان مبانی در نظر گرفته شود، ایشان اعتقاد داشت که بین تفکر و عقل از یک طرف و تفکر دینی تضاد و تقابلی وجود ندارد، هر چند که بعضی از فیلسوفان که غالباً غیر مسلمان هستند، معتقدند که بین عقل و دین تعارض وجود دارد، ولی امام به هیچ عنوان به چنین چیزی اعتقاد نداشتند.

* دوبیتی که نظر امام خمینی (ره) را درباره فلسفه بازگو می‌کند

محمدزاده علت گرایش امام را به حکمت‌های متعالیه و فلسفه ملاصدرا را تلفیق عقلانیت در تفکر دینی دانست و بیان داشت: امام خمینی (ره) معتقد بودند که اگر به عقلانیت و فلسفه به خوبی پرداخته شود، از فلسفه به عنوان یک ابزار در جهت تذهیب نفس و رسیدن به نجات و رستگاری به نحو مطلوبی استفاده می‌شود و فلسفه خود یک وسیله است و مسیر با لذات نیست، چرا که فلسفه وسیله‌ای که می‌توان از آن استفاده کرد تا معارف و اعتقادات دینی را از طریق تعقل به دست آورد، ضمن اینکه شعر امام (ره) که خطاب به عروس خود 171#&؛ فاطمه طباطبائی؛ همسر مرحوم سید احمد آقا بیان کردند، معروف است: 171#&؛ فاطمی که

فنون فلسفه می‌خواند/ از فلسفه فا و لام و سین می‌داند، امید من آنست که با نور خدا/ خود را ز حجاب فلسفه برهاند؛

* دلبستگی امام خمینی(ره) به مباحث حکمت متعالیه ملاصدرای شیرازی

وی ادامه داد: یعنی مقصود این است که فلسفه نباید به مرحله‌ای برسد که مسیر بالذات انسان شود، بلکه فلسفه وسیله‌ای برای رسیدن به مقصود باشد، بنابراین کسانی که فلسفه را مسیر بالذات می‌دانند، خود فلسفه برای آنها یک حجاب می‌شود، مرحوم امام خمینی(ره) نسبت به جریان‌های فلسفی مشایی، صدرایی، اشراقی، آنچه که از مجموع مباحث نوشته‌ها، سخنرانی‌ها، کتاب‌ها و خاطرات ایشان به دست می‌آید، بیشترین میزان دلبستگی امام در مباحث فلسفی به 171#&؛ حکمت متعالیه صدرایی؛ است.

* راه یافتن تفکرات فلسفی امام خمینی(ره) در آثار فقهی، کلامی، اخلاقی و اصولی ایشان

این کارشناس فلسفه ضمن برشمردن برخی از آثار امام، بیان داشت: آثار مختلفی از امام به جا مانده است، در آن مضامین فلسفی مطرح شده است، مثلاً در کتاب 171#&؛ آداب الصلاة؛ 171#&؛، انوار الهدایه فی التعلیق علی الکفایه؛ و 171#&؛ شرح حدیث رأس الجالوت؛ که برخی از شاگردان امام مانند 171#&؛ عبدالغنی اردبیلی؛ این مباحث را تقریر کردند و کسانی که علاقمند مباحث فلسفی امام هستند می‌توانند به این منابع مراجعه کنند.

* تأثیرات عقل خودبنیاد در گمراهی انسان

وی درباره علت علاقه امام خمینی(ره) به مباحث حکمت صدرایی، افزود: امام معتقد بودند، بسیاری از مباحثی که در نظرات دیگران مطرح شده، در مباحث حکمت متعالیه خوب هضم شده است، از جمله معتقد بودند که مشایی‌گری و تعقل بین مبنا قرار دادن جنبه‌های الهی و تاییدات ربانی خیلی کارساز نیست و به شاگردان خود توصیه می‌کردند به دنبال عقل خود بنیاد نروند، چرا که عقل خود بنیاد، انسان را نجات نمی‌دهد و مرجع قابل اعتمادی برای انسان‌ها نیست.

* ملاصدرا حقایق را مطرح می‌کند که در متن ادعیه ائمه وجود دارد

محمدزاده با تأکید بر اینکه امام خمینی(ره) معتقد بودند که فلسفه اسلامی با تعبیر صدرایی کلمه، برخاسته از آیات، روایات است و ربطی به فلسفه یونان ندارد، خاطرنشان کرد: برخلاف نظری که گاهی گفته می‌شود، مسلمانان فلسفه را از یونان گرفتند، ایشان معتقد بودند خیلی از بحث‌های صدرایی از عهده فهم فلاسفه یونان بر نمی‌آیند، بنابراین مباحثی که ملاصدرا و شاگردان او مطرح می‌کردند، حقایقی است که در متن ادعیه مربوط به ائمه معصومین(ع) وجود دارد؛ 171#&؛ صحیفه سجاده؛ 171#&؛، نهج البلاغه؛ 171#&؛ و 171#&؛ قرآن؛ حجم بیشتری از این حقایق به چشم می‌خورد.

* تحجر و تعصب دو آفت شناخت حقیقت است

وی تحجر و تعصب را دو آفت انسان در شناخت حقیقت از منظر امام خمینی(ره) دانست و ادامه داد: امام خمینی(ره) از جمله فیلسوفانی بودند که اعتقاد داشت، فلسفه می‌تواند مبنای خوبی برای زندگی اجتماعی، بحث حکومت و مباحث جامعه شناختی باشد و عقلانیت و فلسفه تا حد زیادی می‌تواند گره‌گشای مسائل و معضلات شود که در زندگی اجتماعی معمول انسان‌ها با آن مواجه می‌شوند.